

СПЕЦИФІКА ТВОРЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА З МАЙБУТНІМИ АРТИСТАМИ-ВОКАЛІСТАМИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

SPECIFICS OF CREATIVE INTERACTION BETWEEN THE CONCERTMASTER AND FUTURE VOCALISTS IN HIGHER EDUCATION

У статті запропоновано розгляд проблематики щодо специфіки творчої взаємодії концертмейстера з майбутніми артистами-вокалістами. Висвітлено аналіз останніх публікацій щодо означеної теми дослідження (Л. Гладка, І. Горчинська, В. Зоріна, О. Мамонтова, Л. Маніта, Ю. Небуну, В. Пірус, А. Подольян, О. Мельниченко, В. Ревенчук, І. Юлдашева, О. Умрихіна та інші). Окреслено мету статті, яка стосувалася визначення специфіки творчої взаємодії між концертмейстером та майбутніми артистами-вокалістами у вищих закладах мистецького спрямування. Висвітлено загальну довідку щодо виникнення та походження музичного терміну «концертмейстер» у науковому обігу. Автором детально описано роль концертмейстера в освітньому процесі вищих навчальних закладів. Уточнено, що концертмейстер виконує у вищій школі три основні функції: педагогічну, творчу та психологічну. Конкретизовано, якими знаннями, вміннями та навичками з фаху повинен володіти концертмейстер, щоб успішно здійснювати свою професійну діяльність. Також наголошено, що сучасний концертмейстер має володіти професійним комплексом якостей (любов до професії, музична ерудиція, розвинене відчуття співпереживання та партнерства, знання особливостей вокального твору, швидкість реакції під час виконання твору, гарна читка з листа твору різної музичної форми, вміння транспонувати, диригентське передбачення та передчуття та інші).

Уточнено визначення сутності поняття «концертмейстер». Розкрито як відбувається творча взаємодія між концертмейстером та учасниками освітнього процесу (студентами, викладачами). Подано визначення дефініції «творча взаємодія» (за Савченко Ю.О.). Запропоновано до розгляду важливі складники суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача й студента в освітньому процесі (за Гребенюк Н.В.). Автором визначено специфіку творчої взаємодії між концертмейстером та майбутніми артистами-вокалістами у вищих закладах мистецького спрямування. Наприкінці статті подано загальні висновки та окреслено подальші перспективи розгляду даної проблематики.
Ключові слова: концертмейстер, виконавська діяльність, творча взаємодія, майбутні

артисти-вокалісти, вищі навчальні заклади мистецького спрямування.

The article introduces a consideration of the specifics of the concertmaster's creative interaction with future vocalists. The analysis of recent publications on this research topic is highlighted (L. Gladka, I. Horchynska, V. Zorina, O. Mamontova, L. Manita, Y. Nebunu, V. Pirus, A. Podolian, O. Melnychenko, V. Revenchuk, I. Yuldasheva, O. Umrykhina and others). The purpose of the article is to determine the specifics of creative interaction between the concertmaster and future vocalists in higher educational institutions of artistic direction. The article provides a general background on the emergence and origin of the musical term 'concertmaster' in scientific circulation. The author describes in detail the role of the concertmaster in the educational process of higher education institutions. It is clarified that the concertmaster performs three main functions in higher education: pedagogical, creative and psychological. The author specifies what knowledge, skills and abilities a concertmaster should have in order to successfully carry out his/her professional activities. It is also noted that a modern concertmaster should have a professional set of qualities (love for the profession, musical erudition, a developed sense of empathy and partnership, knowledge of the features of a vocal work, speed of reaction during the performance of a work, good sight-reading of works of various musical forms, ability to transpose, conductor's foresight and anticipation, etc.).

The definition of the concept of 'concertmaster' is clarified. It is revealed how the creative interaction between the concertmaster and participants of the educational process (students, teachers) takes place. The definition of 'creative interaction' (according to Y. Savchenko) is given. Important components of the subject-subject interaction of a teacher and a student in the educational process are proposed for consideration (after N. V. Grebenyuk). The author defines the specifics of creative interaction between the concertmaster and future vocalists in higher artistic institutions. The article concludes with general conclusions and outlines further prospects for considering this issue.

Key words: concertmaster, performing activity, creative interaction, future vocalists, higher educational institutions of artistic direction.

УДК 378:784.071.2:78.071.1].064.2:005.336.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/71.2.18>

Пухляк Є.Л.,

заслужений діяч мистецтв України,
ст. викладач кафедри
концертмейстерства
Національної музичної академії України
імені П.І. Чайковського

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. XXI століття висуває нові вимоги до якості та змісту освіти, ринок праці сьогодні вимагає від будь-якого спеціаліста професійного універсалізму, здатності змінюватися самому та змінювати сфери й способи діяльності навколо себе.

Тому сучасна освіта враховуючі реалії сьогодні має формувати у майбутніх фахівців вміння вчитися управляти інформацією, бути

мобільними, гнучкими у прийнятті конструктивних рішень, швидко пристосовуючись до ринку праці. Професія концертмейстера вимагає від особистості митця не тільки досконалого володіння інструментом, але й організаторських вмінь, вмінь творчої взаємодії з учасниками освітнього процесу, режисерських навичок, високої культури спілкування, професійної музично-теоретичної підготовки тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль піаніста-концертмейстера в соціокультурному

контексті окреслена у науковій праці Т. Молчанової [6], його роль в педагогічній освіті розкрита у науковому доробку О. Умрихіної та А. Подолян [11]. Феномен піаніста-концертмейстера та сутність його діяльності висвітлений у праці В. Піруса [8]. Основні підходи та принципи роботи концертмейстера на заняттях хореографічного циклу вищих закладів освіти окреслені у наукових роботах Л. Гладка [1], О. Мельниченко, І. Горчинська [4]. Аспекти роботи концертмейстера з вокалістами та інструменталістами описані у доробку сучасних науковців: Л. Маніти, О. Мамонтової [3], Ю. Небуну, В. Ревенчук, І. Юлдашевої, В. Зоріна та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій свідчить про те, що питання розгляду специфіки творчої взаємодії між концертмейстером та майбутніми артистами-вокалістами не досліджено у повній мірі. Розгляд такого феномену як концертмейстерська компетентність, на теперішній час ще недостатньо розкритий у науково-методичній літературі. Формування професіоналізму концертмейстера є доволі складним процесом, який здійснюється на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої мистецької освіти на заняттях з музично-теоретичних, вокально-хорових та інструментальних дисциплін [7].

Формулювання цілей статті – визначення специфіки творчої взаємодії між концертмейстером та майбутніми артистами-вокалістами у вищих закладах мистецького спрямування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна підготовка спеціалістів у галузі музичного мистецтва у вищій школі передбачає виховання не тільки грамотних музикантів, але й конкурентноспроможних концертмейстерів, які будуть володіти виконавською майстерністю, режисерським баченням, організаторськими здібностями, педагогічними прийомами співпраці тощо.

В сучасній педагогіці фах концертмейстера відіграє важливу роль у підготовці майбутніх артистів-вокалістів, артистів-інструменталістів, диригентів, балетмейстерів на різних ланках освіти, починаючи від початкової мистецької освіти (музичні школи, школи мистецтв) та освіти різних рівнів акредитації: другого (музичні училища), третього (інститути), четвертого (університети, академії мистецтв).

«Становлення концертмейстерського мистецтва як особливого роду професійної музично-виконавської творчості безпосередньо пов'язано з ХІХ ст., яке увійшло в історію музичної культури як «золоте століття» романтизму» [11, с. 287]. Історичний процес становлення концертмейстерського виконавства як спільного виконавства розпочався ще з часів первісного суспільства [11] і з кожним століттям утверджувалося, розвивалося

та з часом відокремлювалося як окремий фах концертмейстера.

Концертмейстер у вищій школі виконує творчі, педагогічні та психологічні функції. Людина, яка виконує посадові обов'язки концертмейстера має володіти високою виконавською майстерністю гри на інструменті, має бути обізнана з музично-теоретичних дисциплін та володіти знаннями з сольфеджіо, гармонії, поліфонії, аранжування, історії інструментальної, вокальної, вокально-хорової музики, аналізу музичних творів, а також з музичної педагогіки та психології.

Концертмейстер, який працює «в парі» з викладачем вокалу або викладачем з гри на інструменті є його незамінним помічником, порадиником щодо вибору музично-педагогічного репертуару для студентів, організатором та режисером музично-культурних заходів (концертів класу викладача, мистецьких проєктів, виїзних профорієнтаційних заходів тощо). Концертмейстер для студента вищої школи – це наставник, тренер, друг, який може допомогти психологічно налаштуватися на вихід на сцену, це людина, яка на сцені разом з тобою «дихає» та створює справжній творчий продукт для слухачів та поціновувачів музичного мистецтва.

На думку сучасних науковців О. Умрихіної та А. Подолян, «право на таку роль може мати далеко не кожен концертмейстер – воно завойовується авторитетом солідних знань, постійної творчої зібраністю, волею, безкомпромісністю художніх вимог, неухильної, відповідальності в досягненні потрібних художніх результатів при спільній роботі з солістами та у власному музичному вдосконаленні» [11, с. 288].

В радянських словниках визначення слова «концертмейстер» розшифровується як перший, головний музикант в оркестровій групі виконавців; концертмейстер веде за собою інших учасників своєї групи, вказуючи їм на прийоми виконання; піаніст-акомпаніатор, який керує виконавцями під час розучування ними їх партій. Ми також вважаємо, що концертмейстер – це професійний музикант, і у вищій школі це дуже затребуваний спеціаліст на заняттях з сольного співу, диригування, репетицій вокально-хорового колективу, ансамблю, заліково-екзаменаційних виступах.

На думку Л.С. Цаповської, М.С. Екман, К.І. Бурман концертмейстер – це ерудований музикант з обов'язковою спеціальною вищою освітою, у виконавській «скарбничці» якого великий об'єм педагогічного репертуару [7, с. 6]. Робота піаніста-концертмейстера вимагає від нього постійних занять на інструменті, вивчення великої кількості музичних творів різних стилів та жанрів [7]. Сучасні дослідники (Є. Пономарьова та ін.) вважають, що будь-який концертмейстер має володіти професійним комплексом якостей, в який входять: любов до

концертмейстерського виконавства, музична ерудиція, добре розвинене відчуття співпереживання та партнерства, знання особливостей вокального твору (дихання, агогіка, теситура співака тощо), швидкість реакції під час виконання твору, гарна читка з листа твору різної музичної форми, вміння транспонувати, диригентське передбачення та передчуття та ін.

Під час аудиторної або позааудиторної роботи концертмейстера зі студентами вищої школи або викладачем з фаху відбувається творча взаємодія. «Творча взаємодія – це організація спільної діяльності, заснована на ефективній взаємодії всіх учасників процесу та спрямована на створення будь-якого нового, оригінального продукту» [9]. «Спільне виконання стає процесом діалогічної взаємодії суб'єктів (у заявленому контексті – двох), скерованим на реалізацію художньо-виконавського потенціалу музичного твору, що відбувається через спільну ритмічну дисципліну, грамотну редакцію» [10, с. 608].

Творча взаємодія між концертмейстером та учасниками освітнього процесу (студентами) відбувається, коли вони сприймають один одного як рівноправні партнери спілкування, за умов закономірної зміни активного впливу й пасивного сприйняття. Концертмейстер і майбутній артист-вокаліст – це рівноправні учасники вокального ансамблю перед якими стоїть важливе завдання – переконливо втілити та донести до слухачів художньо-образний зміст твору як «продукту» спільної діяльності.

До важливих складників суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача й студента в освітньому процесі, Гребенюк Н. В. відносить:

- активність суб'єктів у єдності усіх рівнів її організації: фізична; психічна (перцептивна, інтелектуальна, афективна);
- ставлення суб'єктів і мотиваційна готовність до процесу взаємодії;
- вплив спрямованості взаємодії на процес і результат освітнього процесу, характер міжособистісних стосунків суб'єктів;
- поведінкова (вербальна й невербальна); психологічний контакт на підставі дії механізмів – інтелектуальна, емоційна, поведінкова погодженість;
- взаємозалежність впливів й очікуваних реакцій суб'єктів, що виявляється у конкретних діях, поведінці тощо [2].

Отже, визначаючи специфіку творчої взаємодії між концертмейстером та майбутніми артистами-вокалістами у вищих закладах мистецького спрямування треба наголосити на тому, що професія концертмейстера на заняттях сольного співу, в класах камерного та оперного співу є важкою та відповідальною; він має бути піаністом-віртуозом, який зможе виконати будь-якої складності вокальний твір; «спільна робота концертмейстера

і соліста будується на взаємній узгодженості дій, на двосторонньому впливі та врахуванні пошуку шляхів взаємодії» [2]; пропонуючи під час гри на інструменті власну інтерпретацію, він може підказати прочитання вокального твору майбутньому артисту, збагатити його уявлення щодо художнього втілення обраного твору; концертмейстер задає метроритмічну пульсацію та темп твору.

Концертмейстер під час творчої взаємодії з часом набуває психологічного досвіду комунікації зі студентами та викладачами, від позитивно налаштованої атмосфери на заняттях залежить ефективність освітнього процесу у вищій. Розвинуте вміння чути, дослухатися до побажань викладачів, студентів щодо втілення музично-образного змісту на інструменті сприяє створенню «здорової» атмосфери на заняттях та досягненню найкращого спільного результату в творчості. У концертмейстера разом зі студентом під час виступу має бути «єдине сприйняття вступу, хоча спосіб його досягнення у кожного виконавця свій, оскільки залежить від знань законів володіння своїм інструментом» [10, с. 608] та розвинуте відчуття ансамблю. Концертмейстер – це покликання педагога, який має бути універсалом в своїй справі.

Висновки і перспективи в цьому напрямку.

Отже, концертмейстер у вищих закладах мистецького спрямування має виконувати декілька функцій і має відповідати не тільки за якість власної гри, а й за результат спільної творчої взаємодії зі студентами. Подальші перспективи розгляду даної проблематики будуть стосуватися визначенню психолого-педагогічних якостей концертмейстера, серед яких: творча уява, інтуїція, увага тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гладка Т. В. Основні підходи до музичного оформлення уроків хореографічних дисциплін (на основі практичного досвіду концертмейстера) URL: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/137679> (дата звернення 27.05.2024).
2. Гребенюк Н.Є. Вокально-виконавська творчість: дис. ... доктора мистецтвознавства: 17.00.03 К., 2000. 370 с.
3. Маніта Л. М., Мамонтова О. Л. Деякі аспекти роботи концертмейстера з інструменталістами та вокалістами URL: <https://ir.vtei.edu.ua/g.php?fname=26433.pdf> (дата звернення 27.05.2024).
4. Мельниченко О. В., Горчинська І. В. Основні принципи роботи концертмейстера на заняттях з народної хореографії URL: <https://enpruir.npu.edu.ua/handle/123456789/20209> (дата звернення 26.05.2024).
5. Мережко Ю. В. Стимулювання творчої самореалізації майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі вокально-виконавської діяльності URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/14621/1/Y_Merejko_2016_14_04_konf_IM.pdf (дата звернення 26.05.2024).

6. Молчанова Т. (2013). Мистецтво піаніста-концертмейстера у соціокультурному контексті сучасності. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Вип. 19 (1). С. 212–217.

7. Особливості професійної взаємодії концертмейстера, викладача та студента на індивідуальних заняттях з постановки голосу та хорового диригування: методичні рекомендації для концертмейстерів та викладачів індивідуальних дисциплін до забезпечення якісної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва у класі «Постановка голосу» та Хорове диригування»: для спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) ОС «Бакалавр» денної та заочної форми навчання / укладачі Л.С. Цаповська, М.С. Екман, К.І. Бурман. – Мукачево: РВЦ МДУ, 2019. – 14 с.

8. Пірус В. Феномен піаніста-концертмейстера та сутність його діяльності URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/71_2024/part_2/20.pdf (дата звернення 27.05.2024).

9. Савченко Ю. О. (2024). Формування готовності майбутніх керівників вокальних ансамблів до творчої взаємодії з музичним колективом : дис. ... доктор філософії (PhD), Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ. 224 с.

10. Юлдашева І. О., Зорін В. В. Специфіка та методологічні нюанси діяльності піаніста-концертмейстера. Молодий вчений. Педагогічні науки. № 3 (55). Київ, 2018 р. С. 608.

11. Умрихіна О., Подолян А. Роль піаніста-концертмейстера в педагогічній освіті URL: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/137679> (дата звернення 27.05.2024).